

Keskusteluaiheita Discussion papers

Paavo Okko

SUOMEN ALUEKEHITYKSEN JA ALUE-
POLITIIKAN NYKYVAIHE

No 296

01.09.1989

ISSN 0781-6847

This series consists of papers with limited circulation, intended to stimulate discussion. The papers must not be referred or quoted without the authors' permission.

OKKO, Paavo, SUOMEN ALUEKEHITYKSEN JA ALUEPOLITIIKAN NYKYVAIHE, Helsinki : ETLA, Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos, The Research Institute of the Finnish Economy, 1989. 20 s. (Keskusteluaiheita, Discussion Papers, ISSN 0781-6847 ; 296).

TIIVISTELMÄ: Suomen nykytuotoinen aluepoliittinen järjestelmä on ollut käytössä jo yli kaksi kymmentä vuotta. Sen sisältö on ajan myötä muuttunut. Samaa voidaan sanoa myös kansantalouden aluekysymysten luonteesta. Viime vuosina aluepolitiikassa on noussut esille erityisesti pääkaupunkiseudun kasvun kiihtyminen. Kirjoituksessa esitetään tiivistetty katsaus aluepolitiikan vaiheisiin ja sen saavutuksiin. Sitten vertaillaan Suomen muuttoliikkeen kuvaa muihin maihin ja osoitetaan kansainvälisen lähdeaineiston perusteella, että Suomessa havaittu ydinalueen muuttovoiton kasvu on melko tyypillinen ilmiö eikä se ole poikkeuksellisen vahva lajissaan. Alueellisen muutoksen tulkinnan kehykseksi näyttää sopivan joustavan tietoteollisen tuotantomuodon leviämisen idea. Näissä oloissa aluepolitiikan haasteeksi muodostuu uuden tuotantomuodon infrastruktuurin kehittäminen. Suomen aluepolitiikan sisältöä onkin kehitetty tähän suuntaan, vaikka sen välineistö ei näytä paljoa muuttuneen viime vuosikymmenen puolenvälin jälkeen.

ASIASANAT: aluerakenteen muutos, muuttoliike, aluepolitiikka

Paavo Okko

Elokuu 1989

Suomen aluekehityksen ja aluepolitiikan nykyvaihe

1. Johdanto

Yhteiskuntien aluerakenteeseen vaikuttavaa politiikkaa on harjoitettu monin muodoin kautta aikojen. Meidän nykyinen järjestelmämme on runsaan kahden kymmenen vuoden ikäinen. Järjestelmällinen ja kattavaan lainsäädäntöön perustuva politiikka alkoi vuonna 1966. Sitä on toteutettu määräaikaisten lakien muodossa niin, että tämän vuoden alusta voimaan tulleet lait muodostavat aluepolitiikan viidennen vaiheen.

Nykyisen aluepolitiikan alku osuu teollistuvan Suomen rakennemuutoksen kiihkeään vaiheeseen. Kaksikymmentä vuotta ovat muuttaneet maan taloutta syvästi. Aluepolitiikka on kuitenkin edelleen keskeinen puheenaihe. Vaikka politiikan kohde on muuttunut ovat eräät kysymykset pysyneet samoina: pitääkö aluepolitiikan olla tulonsiirto- vai kehittämispolitiikkaa, onko vaikuttamisen oltava väliaikaista vai pysyvää sekä pyritäänkö sillä taistelemaan markkinaperiaatetta vastaan vai edistämään sitä. Nykyisessäkin keskustelussa nämä asiat ovat esillä. Lisäksi näyttää tärkeältä pohtia, mikä on talouden kulloisellekin kehitysvaiheelle luonteenomaista ja mitä aluerakenteen kehittämiseksi voidaan tehdä juuri näissä oloissa. Tällainen talouden kehitysdynamiikan näkökulma on nykykokemusten valossa tarpeen. Kaiken aikaa on hyödyllistä miettiä asiaa myös interventio- ja aluepolitiikan hyvinvointiteoreettisten perusteiden kannalta. Arkipäiväinen alueintressien ajaminen on syrjäyttänyt usein keskustelussa talouden toimintajärjestelmään kohdistuvien muutosten perusteellisemmän pohdiskelun.

Tässä kirjoituksessa aluksi tiivistetään aluepolitiikan vaiheet ja sen saavutukset. Sitten pyritään esittämään tulkinta nykyisen alueellisen muutoksen luonteesta. Miksi keskuseudut ovat alkaneet vahvistua monessa muussakin maassa kuin Suomessa? Havaitsemme, ettei Suomen pääkaupunkiseuden muuttovoitto ole mitään poikkeuksellista muihin maihin verrattuna. Ennemminkin viime vuosikymmen oli poikkeus pitkään jatkuneessa keskittymistrendissä.

Nykyisen alueellisen muutoksen tulkinta näyttää onnistuvan melko luontevasti ns. tuotantoparadigman muutoksen näkökulmasta. Tästä tulkintatavasta on ilmeistä apua myös politiikan nykyisen strategian hahmottamisessa.

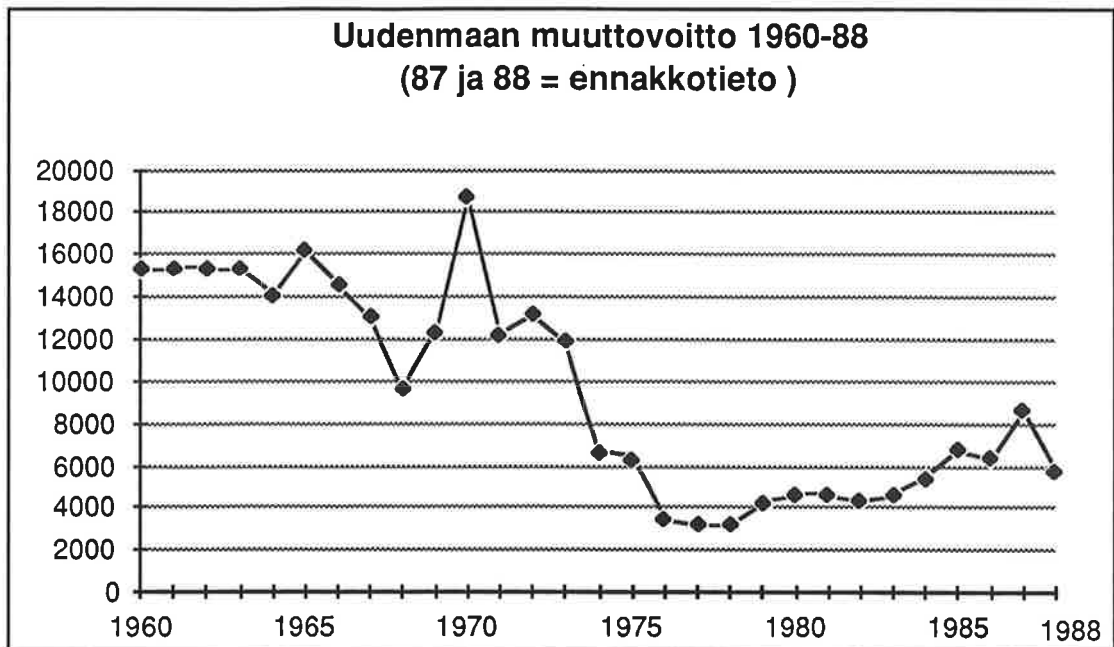
2. Aluepolitiikan vaiheet ja saavutukset

Suomen aluepolitiikan ensimmäinen vaihe (1966-69) osui maan teollistumisen ja kaupungistumisen kiihkeään vaiheeseen.¹ Etelä-Suomen nettovoitto maan sisäisessä muuttoliikkeessä oli 15 - 20000 asukasta vuodessa. Maata haluttiin teollistaa tasapainoisemmin. Syntyi teollisuuteen nojaava kehitysaluepolitiikka. Maa jaettiin kahteen kehitysaluevyöhykkeeseen, joilla myönnettiin porrastettuja kehitysalueuottoja ja veronhuojennuksia. Tämä vaihe oli politiikan aloittelua, jolla ei ollut suurta vaikutusta maan keskittyvään teollistumisprosessiin.

Politiikkaa haluttiin tehostaa uudella lainsäädännöllä (1970-75). Periaatteet olivat pitkälle entiset. Kehitysalue rahasto Oy edusti välineinnovaatiota tällä kaudella. Alueellinen epätasapaino näytti syvältä ja politiikan tavoitetasoa haluttiin nostaa. Kauden lopulla syntyi kiinnostava asetelma, jossa talouskehitys oli tunnetulla tavalla muuttumassa radikaalisti mutta aluepolitiikka varautui pysäyttämään nopean kasvun synnyttämiä epätasapainoisuuksia.

Vuosiksi 1975-79 säädettiin entistä vahvemmat aluelait, joita aikoinaan jatkettiin vuoteen 1981. Ne sisälsivät koko valtakuntaa koskevan kokonaisvaltaisen aluesuunnittelun periaatteen ja suorat käteisavustukset uusina tukimuotoina. Veronhuojennukset perustuivat edelleen pääasiassa vapaiden käyttöomaisuuspoistojen (10 vuotta) ja ylimääräisen vähennyksen (I vyöhyke) periaatteille. Suunniteltuja sijainninrajoitustoimia ei otettu käyttöön. Aluejakoa tihennettiin ja tuen piiriin kuuluvia seutuja lisättiin. Aluepolitiikan välineistö oli saatu vahvaan kuntoon juuri kun taloudellinen kasvu hidastui ja alueellinen muutos vaimeni sen myötä. Tältä ajalta politiikan tulokset ainakin muuttoliikkeen kannalta näyttävätkin hyviltä. Kuvio 1 kertoo, mitä maassamuutossa on tapahtunut politiikan harjoittamisen kautena Uudenmaan läänin osalta. Se kuvaa keskeisestä näkökulmasta aluerakenteen muutosta. On syytä lisäksi muistaa, että muutto Ruotsiin oli huipussaan samoihin aikoihin kuin muutto kehitysalueilta Etelä-Suomeen.

¹ Suomen aluepolitiikan vaiheiden tiivistetty kuvaus on esim. Okko (1987); ks. myös esim. Ekestam (1988). Pohjoismaiden aluepolitiikan kehitykseen ja haasteisiin antaa hyvän yleiskuvan NordREFOn ja OECD:n yhteinen raportti (1989).

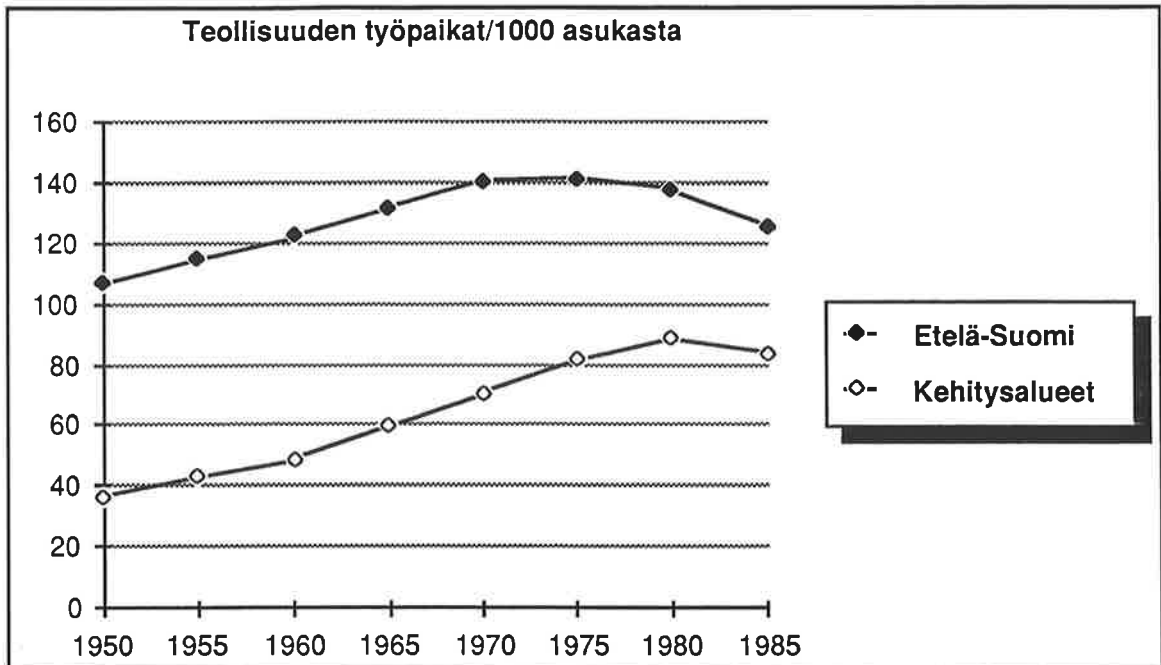
Kuvio 1. Uudenmaan muuttovoitto (maassamuutto)

Lähde: Väestömuutokset ennakkotietoineen (SVT).

Näemme, että väestön muutto Etelä-Suomeen oli jatkunut varsin voimakkaana ja vakaana pitkän aikaa ennen aluepolitiikan käynnistämistä. Kiinnostavaa olisi tietää, mikä osa myöhemmästä kehityksestä on aluepolitiikan ansiota. Viime vuosikymmenen aikana tapahtunut muuttoliikkeen vaimeneminen on joka tapauksessa paljolti yleiseen talouskehitykseen sitoutunut ilmiö. Samaa nimitäin on tapahtunut monessa maassa, kuten kuviot 4 ja 5 myöhemmin osoittavat.

Suomessakin on aluepolitiikan erillisvaikutusta pyritty mittaamaan. Mittauksia on tehty mm. shift-share -menetelmään perustuen.² Näiden mukaan kehitysalueiden teollisuuden työpaikkojen määrä olisi ollut tämän vuosikymmenen alussa vajaat 20000 alempi, mikäli alueellinen kehitys olisi saanut jatkaa ennen politiikan aikaa vallinnutta suuntaansa. Tätä arviota voidaan pitää melko suurena. Se merkitsee noin kolmannelta kehitysalueiden teollisuustyöpaikkojen nettokasvusta samana aikana. Voidaan kuitenkin arvella, että kehityksen kulku olisi joka tapauksessa muuttunut tasoittuvaan suuntaan. Etelä-Suomen teollistuminen oli saavuttanut jo tasaantumisvaiheen, ja kehitysalueet vielä teollistuivat tuohon aikaan. Kuvion 2 osoittama kehityskulku on ilmeisesti pääosaltaan aluepolitiikasta riippumaton.

² Ks. Tervo (1983) ja (1985) sekä muusta politiikan vaikutustutkimuksesta esim. Niittykangas (1985).

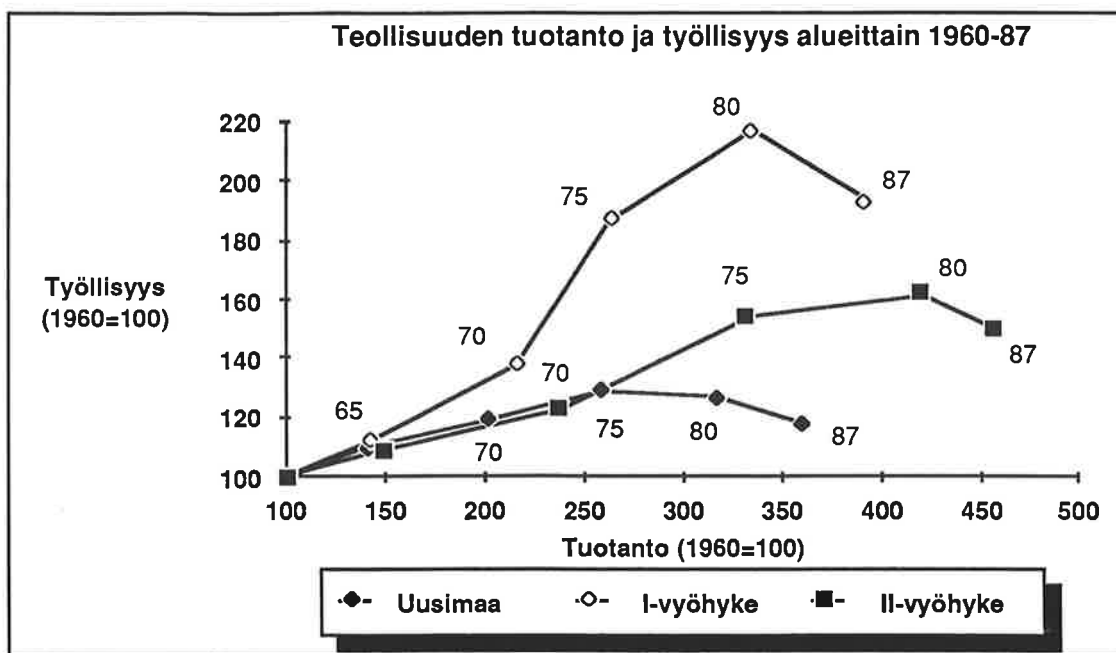

Kuvio 2. Teollistumisen kulku Etelä-Suomessa ja kehitysalueilla 1950-85.

Lähde: Tervo (1985) ja Teollisuustilasto (SVT)

Kuviosta näemme, kuinka Etelä-Suomen (4 eteläisintä lääniä) ja muun maan välillä on ollut ero teollistumisasteessa ja kuinka teollistumisen saturaatiovaihe on saavutettu eri aikoina. Kehitysalueet ovat kokeneet vasta tämän vuosikymmenen alussa samaa kuin Etelä-Suomi jo 1970-luvulla.

Teollisuustyöpaikkojen kasvun taittumisen lisäksi teollisen prosessin luonne muuttuu teollistumisen myötä. Samalla teollisuuden rooli aluepolitiikan väli-
neenä tulee uuteen valoon. Tuotannon ja työpaikkojen kasvun suhteen muutosta alueittain kuvaa seuraava kuvio.

Kuvio 3. Teollisen kehityksen luonne suuralueittain

Lähde: Tervo (1985) ja Teollisuustilasto (SVT).

Kuviosta näkyy teollistumiselle tyypillinen kehityskulku, jonka aikaisemmissa vaiheissa tuotannon kasvu merkitsee myös työpanoksen käytön lisääntymistä. Teollistumisen edetessä tullaan lopulta vaiheeseen, jossa tuotanto jatkaa hidastunutta kasvuaan mutta työpaikkojen määrä alkaa pienetä.³ Teollistumisen alueellisesti erilainen etenemisrytmi näkyy myös tästä kuvioista. Uudellamaalla ja yleensä Etelä-Suomessa teollistumisen saturaatio tapahtui viime vuosikymmenellä. Kehitysalueiden molemmilla vyöhykkeillä⁴ samaan tultiin vasta tämän vuosikymmenen alussa.

Viime vuoden loppuun voimassa olleet neljännet aluepoliittiset lait, jotka säädettiin aikoinaan vuosiksi 1982-89, koskivat jo hyvin erilaista Suomea kuin aikaisemmat. Niiden sisältö oli kuitenkin melko paljon edellisten kaltainen. Uutta oli mm. uudet periaatteet tukivyöhykkeiden järjestelmässä. Maa jaettiin neljään perusvyöhykkeeseen, joista kolme ensimmäistä muodostivat kehitysalueen. Sen perusvyöhykkeet jaettiin lisäksi A ja B -tukialueisiin. Tuki-

³ Tämä on varsin yleisesti havaittu kehityskulku: ks., esim. Freeman - Soete (Eds.) (1987), joka sisältää monia artikkeleita teemasta.

⁴ Vyöhykkeet tarkoittavat likipitään vuosien 1975-81 aluejakoa ja ne on muodostettu lääneittäin: II vyöhyke = Mikkelin, Keski-Suomen, Kuopion ja Vaasan läänit sekä Ahvenanmaa ja I vyöhyke = Pohjois-Karjalan, Oulun ja Lapin läänit.

kategoriotta muodostui kehitysalueille siis kuusi ja Etelä-Suomessa (IV perusvyöhykkeellä) määriteltiin omat tukialueensa. Lisäksi voitiin määrätä erityis-tukialueita. Poliitiikan rahoitus- ja veroparametrit olivat pienin muutoksin samat kuin kolmannessa vaiheessa. Alusta lähtien tämän vuosikymmenen aluepolitiikan toimet ovat tähänneentistä enemmän kehittämisen ja uudistumisstrategiaan kuin teollisuuden määrälliseen kasvattamiseen sinänsä. Kesken kauden koettiin tarpeelliseksi tarkastella politiikan perusteita. Vuosina 1984-86 toimineen aluepolitiikkatoimikunnan ehdotusten pohjalta ei kuitenkaan lähdetty tekemään lainsäädännön välitarkistusta. Poliitiikan soveltamisessa on tosin pyritty ottamaan huomioon talouden muutos, ja lakien uudistaminen toteutettiin vuotta aikaisemmin kuin alunperin oli tarkoitus.

Uusi lainsäädäntö (1989-93) astui voimaan tämän vuoden alusta. Sen sisältö on melko paljon entinen.⁵ Tavoitteenasettelua on kuitenkin modernisoitu ja alueellisen tasapainon lisäksi tavoitteeksi on otettu myös tuotantorakenteen uusiutumisen ja monipuolistumisen edistäminen. Työpaikkojen kasvun tavoittelulla ei ole entistä roolia, ja politiikan kohteena olevat toimialat on määritelty niin lavasti, että teollisuudelle tärkeät tuottajapalveluksetkin kuuluvat toiminnan piiriin. Suorat käteisavustukset (investointi-, käynnistys- ja kehittämisavustus) ovat edelleen keskeisessä roolissa. Niiden merkitys on kuitenkin muuttunut rahoitusmarkkinoiden muutoksen myötä. Rahoituksen saatavuuden helpottuminen avustuksen takia lisäsi niiden tehoa luontonsäännöstelytaloudessa. Avustus on edelleenkin toki vahva väline. Investointi- ja käynnistysavustusten myöntämistä yritysten tavanomaisiin investointeihin ei pidetä enää perusteltuna III perusvyöhykkeellä ja Etelä-Suomen tukialueilla. Yrityksen osaamisen ja teknologian kehittäminen eri muodoissaan on nyt keskeisempänä tavoitteena.

Uusina tukijärjestelminä on nyt käytössä pienyritystoiminnan tuki, tuottajapalveluyrityksiä koskeva pääkaupunkiseudulta pois siirtyvien tuki sekä yritys-hautomotuki. Uutta strategiaa edustaa myös jo aikaisemmin käyttöön otettu läänin kehittämisraha, jota lääni voi käyttää harkintansa mukaan erilaisiin kehittämisprojekteihin. Veronhuojennuksia koskevaa uutta lainsäädäntöä ei saatettu vielä samalla kertaa voimaan. Suurempia muutoksia siihenkään ei liene odotettavissa. Tuen kohdentamisessa käytettävä perusvyöhykkeiden ja tukialueiden järjestelmä noudattavat samoja periaatteita kuin edellisessä vaiheessa, mutta eräiden kuntien sijoitusta luokituksessa muutettiin. Muutamien alueiden asemaa jopa heikennettiin tukijärjestelmässä. Edelleen kuitenkin pätee se, että valtaosa maasta kuuluu jonkinasteisen tuen piiriin. Voidaan sanoa, että aluerakenteen muuttuneisiin piirteisiin ja tarpeisiin pyritään vastamaan entistä

⁵ Ks. esim. Kehitysaluerahasto Oy (1989)

monipuolisemmalla politiikka-arsenaalilla ilman, että täysin uusia aseita olisi keksitty.

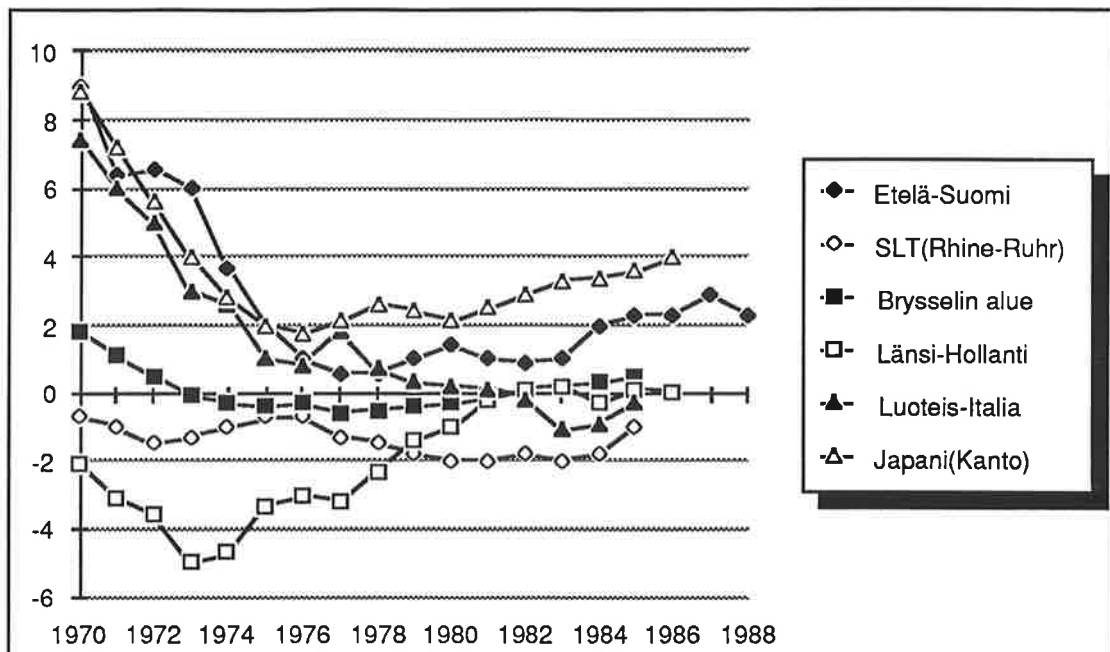
Suomen aluepolitiikka oli erityisesti 1970 -luvulla kehitysalueiden teollistamispolitiikkaa. Se onnistui toteuttamaan tavoiteltua kehitystä melko hyvin, koska kehitysalueiden teollistuminen oli parhaillaan muutoinkin käynnissä. Erityisen hyvältä tulos näytti alue-erojen tasoittumisen kannalta, koska Etelä-Suomen teollistumiskulku oli jo samaan aikaan taittunut intensiivisen uudistumisen suuntaan, jossa tuotanto kasvoi entistä hitaammin ja työpaikat vähenivät. Poliitiikka lienee vahvistanut tätä kehitystä muttei ole voinut yksin sitä aiheuttaa.

Viime vuosikymmenellä aluepolitiikka muodosti keskeisen osan koko maan teollisuuspolitiikasta. Se oli merkittävä osa yrittäjyyden kehittämisestä yleensä. Erityisesti teknologiapolitiikan yleinen vahvistuminen 1980 -luvulla näyttää johtaneen siihen, että aluepolitiikka on enemmän valtakunnallisen kehittämissuunnan alueellistettu jatke. Tällä vuosikymmenellä aluepolitiikkaan on kuulunut alueellisen tasapainon tavoittelun välineenä myös teollisuuden rakennemuutoksen ja uudistumisen edistäminen ja tietoyhteiskunnan perusrakenteen kehittäminen koko maahan. Aluepolitiikkaa on pyritty uudistamaan vanhoissa puitteissa näiden tavoitteiden palvelemisen suuntaan. Perusteellisempikin uudelleenorientoituminen olisi voinut olla paikallaan. Euroopan integraatioon sopeutuminen voi merkitä aluepolitiikallekin uusia haasteita vielä nykyisten lakien voimassaoloaikana.

3. Mistä nyt on kysymys alueellisessa rakennemuutoksessa

31. Kansainväliset vertailut muuttovirtojen näkökulmasta

Viime vuosina on puhuttu paljon alueellisen epätasapainon kärjistymisestä. Pääkaupunkiseudun muuttovoiton kasvu on koettu merkittäväksi uhkaksi. Ilmiön on väitetty joko johtuvan nykyisestä aluepolitiikasta tai ainakin on vaadittu politiikan tehostamista kasvun hillitsemiseksi. Tällainen muuttovirtojen käänne onkin ollut varsin yleinen kokemus. Viime vuosikymmenellä havaittiin kaupunkiseutujen kasvun hidastumista ja jopa niiden muuttotappiota. Tämä kehitys on monessa maassa viime vuosina kääntynyt muuttotappion supistumiseksi tai takaisin muuttovoitoksi. Kuviossa 4 näkyy eräiden teollisuusmaiden ydinalueiden osalta tämä ilmiö. Monet maat ovat siis kokeneet paljon samaa kuin Suomi. Kuvio koskee maan sisäistä muuttoa.

Kuvio 4. Eräiden maiden ydinalueiden muuttovoitto 1970-86(88) (0/00 väestöstä).

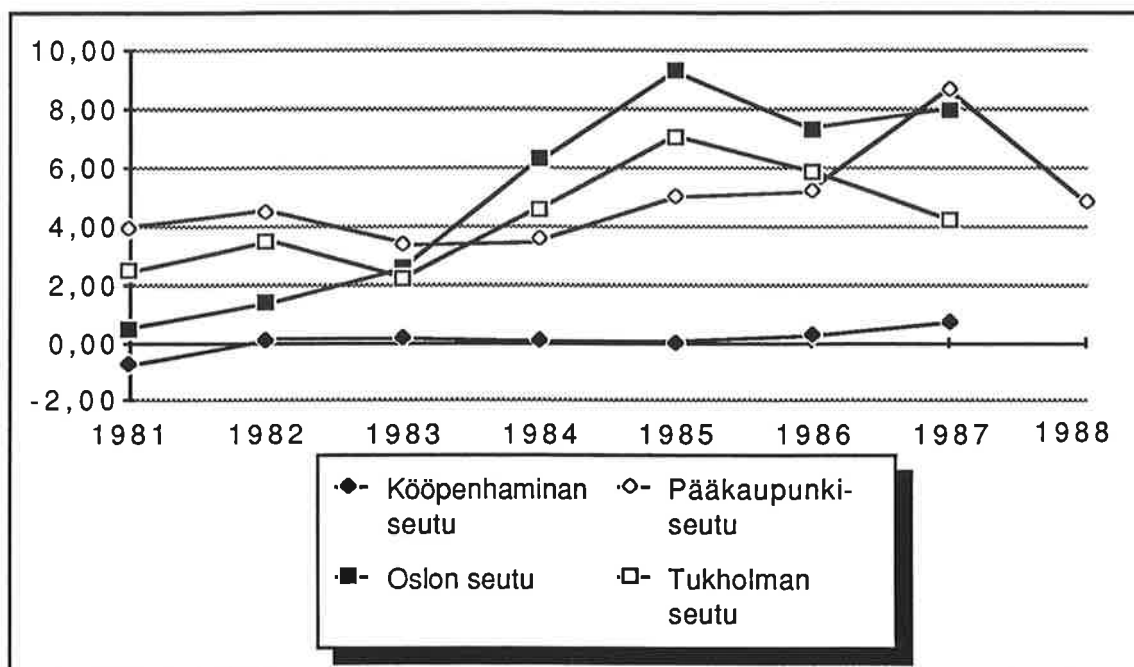
Lähde: Cochrane-Vining (1988) ja Väestönmuutokset ennakkotietoineen (SVT).

Suomi muodostaa laajassa kansainvälisessä vertailussa⁶ poikkeuksen vain siinä mielessä, että eteläinen ydinalue (4 eteläisintä länttä) ei ole ollut muuttotappioaluetta missään vaiheessa kuten tyypillisesti kävi Euroopan teollistuneiden maiden ydinalueille viime vuosikymmenellä. Intuitiivinen yleistulkinta tälle kehitykselle on, että viime vuosikymmenen aikana koettu teollisen kehityksen kriisi ja talouskasvun hidastuminen osuivat vahvimmin teollisuusmaiden ydinalueisiin. Taloudellisen kehityksen elpyminen tällä vuosikymmenellä on kääntänyt myös aluekehityksen entisille raiteille. Vaikka pienpiirteisemmin asiaa katsomalla siitä löytyy monia uusia piirteitä, se noudattaa karkeasti ottaen entistä kaavaa. Tämän vuosikymmenen käänne muuttovirroissa on ainakin ollut hyvin samanlainen kaikkialla. Tanska on Pohjoismaiden poikkeus tässä asiassa.

Kuviossa 5 on esitetty Pohjoismaiden pääkaupunkiseutujen muuttovoitto tällä vuosikymmenellä. Kyseessä on tässä tapauksessa maassamuuton ja siirtolaisuuden summa. Myös luonnollinen väestönkasvu (syntyvyyden enemmisyys) on

⁶ Ks. Cochrane - Vining (1988). Kuviossa 4 ei ole esitetty kaikkea sitä aineistoa, jonka perusteella Cochrane ja Vining pitävät oikeutettuna puhua muuttovirtojen käännteestä tällä vuosikymmenellä.

ollut Kööpenhaminaa lukuunottamatta näillä alueilla positiivinen tällä vuosikymmenellä. Uudellamaalla se ollut tarkasteltavista alueista korkein, mutta se on vuosikymmenen puolivälistä lähtien kasvanut vahvimmin Oslon ja Tukholman seuduilla.

Kuvio 5. Pohjoismaiden pääkaupunkiseutujen muuttovoitto (siirtolaisuus ml.: 0/00 väestöstä) 1980 -luvulla.

Lähde: Nordiska Ministerrådet (1989) ja Väestönmootokset ennakkotietoineen (SVT).

Voimme siis havaita, ettei Suomen pääkaupunkiseudun muuttovoitto ole poikkeusilmiö. Myöskään Suomen väestön suhteellinen keskittyneisyys pääkaupunkiseudulle (16% väestöstä) ei edusta kansainvälistä huipputasoa. Absoluuttinen väentiheys Uudellamaalla on noin 124 asukasta maanelökilometrillä. Jos sisäasianministeriön aluepoliittisen osaston uhkavaihtoehto (ns. trendivaihtoehto) toteutuisi, vuonna 2000 vastaava luku olisi 136. Sekin on kansainvälisesti tietysti alhainen luku. Suomen väestönkasvun uutena piirteenä on syytä mainita luonnollisen väestön kasvun painopisteen siirtyminen etelään. Eräissä kehitysalueelääneissä väki alkaa vähetä, vaikkei poismuuttoa tapahtuisikaan ja Uudenmaan osuus koko maan väestön kasvusta on suuri, vaikka sen muuttovoitto olisi vähäinenkin.⁷

⁷ Ks. Sisäasianministeriö (1989), esim. s. 10 ja 21.

Pääkaupunkiseudulla on siis ennakkotietojen mukaan tapahtunut vuonna 1988 muuttovoiton supistumista. Se osuu yhteen asuntohintojen kiivaimman nousuvaiheen kanssa. Näillä ilmiöillä lieneekin keskinäistä yhteyttä myös tähän suuntaan. Tukholma ja Oslo näyttävät kokeneen vastaavan muuttoliikkeen kasvun taittumisen kaksi vuotta aikaisemmin kuin Suomen pääkaupunkiseutu.

32. Alueellinen muutos on oire tuotantoparadigman muutoksesta

Edellä todettu muuttovirtojen käänne entiseen keskittyvän kehityksen suuntaan voidaan voidaan tulkita yleisen taloudellisen aktiviteetin vahvistumisen seuraukseksi. Viime vuosikymmenen talousvaikeuksilla voidaan selittää silloin havaittu päinvastainen käänne ja nykyistä suuntaa voisi pitää paluuna entiseen. Näin yksiviivainen tulkinta ei liene täysin väärä, vaikka se jättää huomiotta olennaisinta rakennemuutoksen sisältöä. Osumampi tulkinta syntyy mielestäni siitä, että nähdään nykyisen aluerakenteen muutoksen olevan seurausta taloutta koskevasta tuotantoparadigman muutoksesta, jolle on ominaista toiminnallisten rakenteiden yleinen uudelleenjärjestyminen.⁸ Myös kansalaisten preferenssit urbaania kulttuuria kohtaan ovat pysyneet myönteisinä. Eräs tulkintatapa uudelle tuotantomuodolle on nähdä talous toiminnallisena verkostona.⁹

Aluerakenteen muutoksen kannalta tämä merkitsee niiden alueiden vahvistumista, jotka ovat tietoteollisen ja palveluorientoituneen uuden paradigman eturintamassa. Tämä ei välttämättä aina osu yhteen entisten ydinalueiden kanssa. Erilaiset piilaaksoilmiöt eivät kuitenkaan välttämättä näy esim. muuttoliikkeen valtavirroissa, vaan yleiskuvaksi muodostuu vanhastaan tuttu keskittyvä kehitys. Samalla kuitenkin syrjäseuduillakin tapahtuu uuden tuotantotoiminnan syntymistä ja uusien elämisen mahdollisuuksien avautumista. Aikoinaan paljon pohdittu kysymys uuden teknologian hajautus- ja keskitysvaikutuksista on alkanut näkyä empiriassa.¹⁰ Teknologian lisäämistä mahdollisuuksista valitaan niitä, jotka nykyisen tuotantomuodon ehdoilla toteuttavat tehokkuutta ja minimoivat talouden toimintaan liittyviä transaktiokustannuksia. Talouden toiminta muuttuu syvällisesti, mutta aluekuvan pintarakenteessa näkyy enemmän keskitys kuin hajautus.

⁸ Ks. esim. Okko (1989).

⁹ Ks. esim. Eskelinen - Virkkala (toim.) (1989).

¹⁰ Hajautus vai keskitys -keskustelusta ks. esim. Okko (1984) ja uusimmista arvioista asian suhteen ks. esim. Moulart-Swyngedouw-Wilson (1988), Hansen (1988) ja Illeris (1988). Korkean teknologian mahdollisuuksista periferiassa ks. Oakey - Cooper (1988).

Pääkaupunkiseudun vetovoiman lisääntyminen tällä vuosikymmenellä on yhteydessä voimistuneeseen taloudelliseen kasvuun yleensä ja siihen liittyvään jälkiteollisen tuotantomuodon kehityksen viriämiseen perinteisiltä ydinalueilta lähtien. Suomen tapauksessa tällä alueella ei ole vanhentuneen teollisen rakenteen painolastia kuten monessa muussa maassa on ollut. Pääkaupunkitoiminnot antavat alueelle hallinnollisten palvelusten "vientipohjaa" ja yksityiset palvelukset kehittyvät väestön määrän ja tulotason nousun myötä. Sekä yritysten että julkisen sektorin tutkimusmenot keskittyvät vahvasti Uudellemaalle. Sen osuus yritysten tutkimus- ja kehittämismenoista on kuitenkin lievästi supistunut viime vuosina.¹¹

Tyypillistä nykyiselle vaiheelle on tutkimus- ja kehitystoiminnan korostumisen lisäksi tuottajapalvelusten osuuden nopea kasvu. Uudesta yritystoiminnasta merkittävä osa on toisten yritysten palvelemiseen erikoistunutta. Sekä perinteisissä yrityspalveluissa että teknologiaintensiivisissä toiminnoissa yritykset hankkivat palveluksia entistä enemmän ulkoa ja yhtiöittävät omia organisaatioitaan. Koska nämä toiminnot ovat usein ns. kontakti-intensiivisiä, yritykset haluavat sijoittaa omia toimintayksikköjään ydinalueille. Uuden informaatioteknologian avulla kontaktien hoito tehostuu, mutta face to face -periaatetta ei voi strategisissa suhteissa korvata. Tällaisia toimintoja ovat monet pääkonttoritoiminnot mutta myös muualla sijaitsevien yritysten markkinointi-ym. palveluyksiköt. Suomalaiset yritykset lisäksi kansainvälistyvät samanaikaisesti, ja kansainvälisten kontaktien hoitamisen edellytykset ovat paremmat tältä samalta tukialueelta lähtien. Näin Helsingin seutu muodostuu monenlaisten toimintaverkkojen solmukohdaksi.

Alueellisen epätasapainon kärjistyminen on usein samaistettu asuntomarkkinoiden voimakkaaseen muutokseen. Väestön kasvu ja asuntojen hinnat liittyvätkin tilastollisesti tiiviisti pienellä viiveellä toisiinsa.¹² Viime aikojen asuntomarkkinakehitys pääkaupunkiseudulla ei kuitenkaan voine olla yksin muuttoliikkeellä selitettävissä. Rahoitusmarkkinoiden vapautuminen luotonsäännöstelystä ja sijoitustoiminnan muutokset ovat varmaan keskeisiä selittäjiä sen lisäksi, että asuntojen hinnoittelu on erityisluontoista varantohinnoittelua.

¹¹ Vuonna 1983 Uudenmaan osuus yritysten tutkimusmenoista oli 54.3% ja 1987 se oli 50.8%. Yksin pääkaupunkiseudun (4 kunnan) osuus oli 1987 n. 40%. Korkeakoululaitoksen menot ovat alueellisesti vähemmän keskittyneet. Julkisen sektorin muiden kuin korkeakoulujen tutkimusmenojen jakautuman takia kuitenkin yritysten ja julkisen vallan tutkimus- ja kehittämistoiminnan menojen yhteisjakautuma on alueellisesti vielä keskittyneempi. Kokonaismenoista Uudenmaan osuus oli 1987 52.4% ja pääkaupunkiseudun osuus 45.4%. Ks. Tutkimus- ja kehittämistoiminta 1987 (SVT).

¹² Ks. Loikkanen (1988), s. 237.

Hintareaktiot ovat paljon nopeampia kuin määrien muutokset.

Aluekehityksen kokonaiskuvaan kuuluu olennaisena osa kehitysalueiden tilanteen muutos. Viime vuosikymmenellä siellä kasvoi ripeästi sekä teollisuus että julkinen sektori. Nyt teollistuminen on saavuttanut saturaatiovaiheensa sielläkin. Samalla sinne on luotu työvaltaista teollisuutta, jonka tuottavuutta on uuden tuotantoparadigman keinoin helppo nostaa. Se merkitsee kuitenkin työpaikkojen vähentymistä, eikä uusien työpaikkojen löytyminen ole helppoa, koska esim. tuottajapalvelusten sektori ei ole niillä alueilla riittävän ekspansiivinen. Julkisen sektorin laajennusohjelmat ovat kehitysalueilla paljolti toteutettu ja palvelusten kysyntäpaine kasvaa Etelä-Suomessa. On kuitenkin syytä muistaa, että valtakunnallisesti vakaan aluekehityksen kaudellakin kehitysalueiden sisällä eteni vahva keskittymisen virta. Tässä mielessä pääkaupunkiseudun kasvua ei ole nytkään syytä asettaa erityisesti syrjäseutujen tyhjentyamisen kanssa vastakkain.

4. Mitä aluepolitiikalta voidaan nyt odottaa

Meillä on taas kerran nostettu esille aluepolitiikan tehostamisen vaatimus talouden sopeutumistavan säätelemiseksi. On tosin myös vaadittu talouden markkinaperusteisen sopeutumisen vahvistamista aluerakenteen muotoutumisesta välittämättä. Kuten alussa todettiin, meillä on ollut voimassa koko vuosikymmenen ajan lähes sama lainsäädäntö, jonka soveltamista on kuitenkin kehitelty ajan mukaan. Peruseriaatteena on ollut tietoteollisen ja palveluorientoituneen uuden tuotantomuoden vaatimusten asteittainen huomioonottaminen.¹³ Talouden uusien kehityspiirteiden takia on samanlaista aluepolitiikan uudelleenarviointia suoritettu monessa maassa.¹⁴ Muualla kritiikki on koskenut vahvemmin kuin meillä myös alueellisen subventoinnin tarpeellisuutta yleensä. Voitaisiinko aluepolitiikalta vaatia nyt sitten jotakin nykyistä enempää ja millainen politiikka voisi olla tehokas nykyisenkaltaisessa rakenteellisen muutoksen oloissa.

Perinteisen ajattelun mukaan aluepolitiikka voi tuottaa alueellista tasa-arvoa pääasiassa vain taloudellisen tehokuuden kustannuksella.¹⁵ Tällöin **tehokkuuden ja tasaisuuden** välinen trade off -suhde on poliittinen valinta, johon tutkimuksella ei ole paljon sanottavaa. Asetelma ei ole kuitenkaan aivan yksinkertainen.

¹³ Ks. esim. Laatto (1988).

¹⁴ Ks. esim. Albrechts - Moolaert - Roberts - Swyngedouw (Eds.) (1989).

¹⁵ Ks. esim. Kiiskisen (1974) aluepoliittinen katsaus 15 vuoden takaa.

Erityisesti rakennemuutoksen oloissa on kiinnitettävä huomiota myös pitkän tähtäyksen rakenteelliseen tehokkuuteen ja muutoksen dynamikkaan. Lyhyellä tähtäyksellä tehokkuus on määriteltävissä ja mitattavissa vain suhteessa vallitsevaan rakenteeseen. Nyt on kysymys siitä, millaisia rakenteita haluamme pitkällä tähtäyksellä ja voisiko näiden suhteiden olla valinnanmahdollisuuksia jopa tehokkuudesta tinkimättä. Lienee vähintään niin, että tietty tehokkuuden taso voidaan saavuttaa useammallakin rakenteella. Tässä mielessä aluepoliittiset valinnat sisältävät aina myös ahtaankin käsityksen mukaan taloustieteellisen arvioinnin tarvetta. Päätöstilanteiden tavoiteristiriidoissa ja vaihtoehtojen kompleksisuudessa riittää jatkuvasti taloustieteilijöille työtä. Aluepolitiikan osalta perinteinen kasaantuvan kasvun hyötyjen ja haittojen arviointi antaa nytkin kysyntää tutkimukselle.¹⁶

Viime aikoina keskittymisen hyötyjä on perusteltu enemmän innovaatioihin ja luovuuteen liittyvillä näkökohdilla kuin perinteisillä agglomeraation eduilla.¹⁷ Kustannuspuolelta on taas ollut helppo nostaa esille erityisesti maan ja asuntojen hinnanmuodostuksen yhteys keskittymiseen.¹⁸ Keskuksen koon myötä yksikkökustannukset nousevat. Optimia ei voi kuitenkaan määrittää yksin kustannuspuolelta. Yleisessä tapauksessa keskuksen optimikoko on aina minimustannuskokoa suurempi. Se on nousevien rajakustannusten alueella.

Perinteinen aluepoliittisen intervention perustelu nojaa ulkoisvaikutusten olemassaoloon. Valtaosa havaitusta kehityksestä on tulkittavissa markkinoiden varassa tapahtuneen ohjautumisen tulokseksi. Tarjontatekijöiden niukkuus ja hintojen nousu eivät näytä jaksavan hillitä keskittymistä. Yrityksillä sekä kuluttajilla täytyy siis olla keskussijainnista omat hyötynsä, koska ylimääräiset kustannukset halutaan kantaa. Ongelmaksi muodostuvat ulkoisvaikutukset. Kaikki kustannukset eivät sisälly yritysten kannattavuuslaskelmiin eivätkä myöskään kaikki hyödyt. Syntyy liiketaloudellisen ja kansantaloudellisen kannattavuuden poikkeamia.

Ruuhkautumisen kustannusten sisäyttäminen yritysten kannattavuuslaskelmiin on siis teorian mukaan tarpeen, jotta markkinaohjaus toimisi tehokkaasti. Tähän voidaan tarvita aluepolitiikkaa. Myös paikallisten julkishyödykkeiden tuotannosta syntyvät kustannukset tulisi kohdentaa käyttäjilleen, jos halutaan noudattaa tehokkuusperiaatetta. Tämä merkitsee kuntien ja valtion välisen kustannusten jaon "oikeata" määrittämistä ja samalla vaikeaa alueellista kiistakysymystä. On kuitenkin korostettava, että kuntarakenne ja kuntien tulorakenne

¹⁶ Näitä kysymyksiä piti Kiiskinenkin keskeisinä (1974), s. 7.

¹⁷ Ks. esim. Andersson (1985) ja kaupunkien roolin uudesta tulkinnasta yleensä Jacobs (1984).

¹⁸ Suomen osalta ks. Littow (1989).

(kunnallisvero/valtionavut) vaikuttavat olennaisesti sekä maan julkisen sektorin suuruuteen sinänsä että yhteiskunnan aluerakenteseen.¹⁹ Voidaan jopa väittää, että Suomessa on sittenkin talouden ja väestön alueellinen jakautuma markkinataloudeksi mieluummin hajautunut kuin keskittynyt ja se johtuu merkittävältä osalta historiallisesta kuntarakenteesta ja valtion suuresta kustannusosuudesta paikallisten julkishyödykkeiden tuotannossa.

Kun keskittymiseen liittyy myös ulkoisia etuja, voi ylioptimaaliselta näyttävä keskuksen kasvu olla lopulta taloudellisesti tehokasta. Tutkimus- ja kehittämistoimintaan liittyvät julkishyödykeominaisuudet perustelevat osaltaan sitä, että tutkimuksessa ja koulutuksessa tarvitaan julkisen vallan mukanaoloa. Innovaatiotoimintaan liittyvien synergiaetujen on katsottu olevan merkittäviä. Keskittynyt rakenne on edullinen myös innovaatioiden leviämisen kannalta. Jotkut pitävät keskusympäristöä yleensä luovuuden kannalta ylivoimaisena.²⁰ Paljon puhutun korkean teknologian yritystoiminnan luonne on kuitenkin ilmeisen vaihtelevaa keskittyneisyysvaatimuksen osalta.²¹

Empiirisesti on jokseenkin vaikeaa ratkoa edellä mainittujen eri suuntiin vetävien seikkojen painoja. Teorian valossa on pidettävä mahdollisena, että tehokas ratkaisu voi edellyttää myös **hierarkisen ohjauksen** käyttöä **markkinaohjauksen** lisäksi. Samoin on tarpeen pohtia, millaisiin käsityksiin taloudesta aluepoliittiset kantamme perustuvat. Tällainen tiedostamista vaativa kysymys on myös, missä määrin ja minkä alueiden välinen suhde on **kilpaileva** ja missä määrin toistensa kasvua **generoiva**.²² Kovin helposti pääkaupunkiseudun ja muun maan välille implikoidaan ensimmäisen vaihtoehdon mukainen nollasummapele, jossa toisen voitto on toisen yhtä suuri tappio. Tämän jopa ajatellaan olevan voimassa toiseenkin suuntaan: pääkaupunkiseudulta rajoituksin torjuttu tuotanto ja työllisyys ilmestyy johonkin muualle maahan. Se voinee kai jäädä kokonaan syntymättä, tai kansainvälistyvän yritystoiminnan vaihtoehdot voivat olla aivan muualla. Vaikka tällaiset kysymykset ovat usein keskeisintä aluepoliittista mielipidekiistaa, on hyödyllistä selvittää millaisiin ajatuksenkulkuja eri politiikkavaihtoehdot nojaavat. Näyttää perustellulta uskoa, että myös sellainen vaikutusmekanismi on olemassa, joka synnyttää keskuksista myönteisiä leviämisvaikutuksia ympäristöönsä. Varsinkin nykyisessä uusien resurssien luomiseen tähtäävässä innovaatiotuotannossa on näitä piirteitä. Meille ei kuitenkaan riitä se, että tällä argumentilla asetumme tukemaan vain pääkaupunkiseudun

¹⁹ Näistä ns. fiscal federalism ja local public goods -kysymyksistä puhutaan meillä periaatetasolla melko vähän aluepolitiikan yhteydessä. Alan teoriasta ks. esim. Boadway - Wildasin (1984), luku 15.

²⁰ Erityisesti Pekka Korpinen (1988) on pitänyt meillä esillä tätä näkökulmaa.

²¹ Ks. Oakey-Cooper (1988).

²² Ks. Richardson (1978), s. 145.

"pääsyä tietoyhteiskuntaan" ja uskomme sen vetävän muut alueet aikanaan mukaansa.

Pääkaupunkiseudun ongelmaa voidaan luonnehtia muuttovoittoalueen "menestyskierteen" ongelmaksi. Tämä on tyypillinen alueelliseen kasvuun kuuluva kumulatiivinen ilmiö, jota markkinat eivät aina pysty kansalaisia tyydyttävällä tavalla hoitamaan mutta joka on politiikallekin usein hankalaa. On muistettava, että markkinoiden epäonnistamista korjaamaan pyrkivä politiikka voi osoittautua yhtä lailla epäonnistuneeksi (ns. government failure). Ristiriitaiset tavoitteet ja toiveet voivat ollakin keskeinen osa ongelmaa. Keskusten kasvun rajoittaminen on ongelmallista ja usein tehotonta.²³ Yritystoiminnan, työmarkkinoiden, asuntomarkkinoiden ja sosiaalipalvelusten ongelmavyöhyke on pääkaupunkiseudun pulma. Voidaan ehkä kuvitella, ettei näitä ongelmia olisi päässyt syntymään, jos valtakunnallinen aluepolitiikka olisi ollut tehokasta. Kun ne kuitenkin ovat käsillä, on niitä parempi pyrkiä ratkomaan ao. sektoriin tällä alueella kohdistuvilla toimilla.²⁴ Näin on siitä huolimatta, että esim. asuntomarkkinoiden toiminnalla on vahva takaisinkytkentä aluekehitykseen. Valtakunnallisen aluepolitiikan rooli on parhaimmillaankin vain hidassa vaikutteista yleisten edellytysten luomista tasapainoiselle kehitykselle ja näin se sopii paremmin alueongelmien ennalatorjuntaan.

Aluepolitiikan välineistöstä voi ruuhkautuneiden alueiden kasvun säätelyssäkin periaateessa soveltaa sekä hintaohjausta että absoluuttisia keinoja (luvat / kiellot). Suhteellisten hintojen muuttamista on Suomessakin kaavailtu erilaisin työvoimaveron muodoin (sosiaaliturvamaksun porrastus / sijoittumismaksu). Käytetty rakentamisen investointivero on sinänsä mielenkiintoinen yhdistelmä pakottavaa hintaohjausta, jossa aluepolitiikka ja suhdannepolitiikka lisäksi yhdistyvät.

Aluepoliittisen hintaohjauksen tehottomuutta on valiteltu usein. Tässä tapauksessa pitää miettiä, kuinka esim. työpanoksen suhteellisen hinnan nousu tietyllä alueella vaikuttaisi. Kyse on yleisestä veron kohtaannon ongelmasta. Tässä on ratkaisevaa, millainen on kilpailutilanne ja millaiset ovat yrityksen mahdollisuudet vyöryttää lisävero joko tuotteiden hintoihin tai panoskorvauksiin. Jos ne ovat huonot, vasta sitten alkaa esiintyä toivottua alueellista uudelleensijoittumista. Kaiken tuotannon osalta uudelleensijoittuminen on puolestaan tuskin mahdollista. Työvoimaveron nostamisen voisi odottaa vaikuttavan ns.

²³ Ks. Richardson (1978), s. 322-326: "Tampering with city sizes is too much like utopian social engineering."

²⁴ Pääkaupunkiseudun rajoittamiskeskustelusta ollaankin kai siirtymässä alueen kehittämissuunnitteluun. Mm. ylipormestari Ilaskiven ehdotukset voidaan tulkita näin.

löyhäjuuriseen työvaltaiseen tuotantoon. Tällaista varmaan pääkaupunkiseudulta löytyykin. Tuotesykliteorian mukaan työvaltainen standardituotanto hakeutuu oma-aloitteisestikin pois keskuseudulta. Merkittävin osa kasvavasta yritystoiminnasta lienee sittenkin innovatiivista ja kontakti-intensiivistä tuotantoa, jolle ei hintakilpailukyky ole keskeisin ongelma ja jonka sijaintivaatimuksia ei ole helppo täyttää muualla maassa. Tällöin olisi pelättävissä lisäveron hukuminen paikallisinflaation kiihtymiseen ilman tavoiteltuja aluerakennevaikutuksia. Ongelma on paljolti analoginen haittaveron kanssa. Veron kohtaanto ja sen aiheuttama toiminnan uudelleenkohdentuminen ei ole helposti nähtävissä. Kannustinvaikutukset voivat olla yllättäviä.

5. Johtopäätöksiä

Suomen aluepolitiikka edisti teollistumista 1970 -luvulla melko menestyksellisesti sitä mukaa kuin teollisen yhteiskunnan infrastruktuuria oli kehitetty koko maahan. Nykyisessä jälkiteollisessa vaiheessa voidaan nähdä olevan analoginen haaste ja mahdollisuus edessä kuin nykyiseen aluepolitiikkaan aikoinaan lähdettäessä.²⁵ Nyt ollaan rakentamassa uusien tuotanto- ja kulutustapojen vaatimaa perusrakennetta. Samalla voi olla tarjolla mahdollisuuksia vaikuttaa uuden rakenteen alueelliseen muotoon. Taloudellisen toiminnan kulloinenkin tehokkuus riippuu vallitsevasta taloudellisesta perusrakenteesta. Tulevaisuuden yhteiskunnan aluerakenteessa on ilmeisesti sen verran valintamahdollisuuksia, ettei nykyisen rakenteen mukaista tehokkaan toiminnan struktuuria tarvitse ottaa annettuna. Teknologia ei määrää yksin millaiseksi aluerakenne määräytyy. Sen määrittelee teknologian antamissa puitteissa taloudellinen tehokkuus, johon vaikuttavat sekä vallitseva rakenne että ihmisten preferenssit. On mahdollista uskoa, että tulevaan aluerakenteeseen voidaan vaikuttaa. Ei ole kuitenkaan perusteltua ajatella, että kehityksen nykysuunta ei lainkaan heijastelisi ihmisten omia pyrkimyksiä ja aluepolitiikan pitäisi asettua vahvasti poikkiteloin sen kanssa. Markkinaohjaus on epäsuotavista piirteistään huolimatta tehokkuutensa takia käyttökelpoinen. Asuntomarkkinoillakin on tapahtunut toivottu tarjonnan kasvu, joka ei tietysti voinut toteutua kiintein hinnoin, mutta sen seurauksena hinnat ovat nyt laskussa. Uudenmaan muuttovoiton supistuminen viime vuonna on osaltaan merkki omaehtoisesta sopeutumisesta.

Edellä esitetty johtaa käsittääkseni sen korostamiseen, että nykyisin aluepolitiikalta voidaan odottaa enemmän uuden perusrakenteen kehittämistä koko maahan kuin pääkaupunkiseudun rajoittamista. Maan muiden osien kehittämisessä on syytä korostaa infrastruktuuripolitiikkaa. Se merkitsee keskusha-
kuisempaa strategiaa kuin viime vuosikymmenen teollistamispolitiikka. Yritys-

²⁵ Ks. mm. Okko (1987)

ten suoran subventoinnin ei tällaisessa vaiheessa tarvitse olla entisen teollistamispolitiikan kaltaista ja laajuista. Aluepolitiikassa korostuvatkin nyt teknologiapolitiikan piirteet. Samoin on yleistä tiede- ja teknologiapolitiikkaa alueellistettu vahvasti. Vaikka aluepolitiikka on välineistöltään paljolti samaa kuin aikaisemmin, on nykyinen talouden muutoksen luonne jättänyt sille erilaisen roolin. Ongelmana ei ole tietyn tuotannon laajentamisen edistäminen panoskäyttöä subventoimalla, vaan uusien tuotteiden ja tuotantomuotojen aikaansaaminen. Tähän ei politiikkaohjauksellakaan voi olla valmista ennakkotietoa. Poliitiikan tavoitteet ja välineet onkin tällöin parasta formuloida niin, että ne antavat tilaa myös markkinoiden omalle tehokkuutta ja muutosta edistävälle toiminnalle. Uuden tuotantomuodon vaatimien toimintaedellytysten kehittämiseen on syytä tähdätä koko maassa. Samalla voi syntyä vastapaino pääkaupunkiseudun kasvulle siinä vahvuudessa, mitä voidaan pitää kansantaloudellisestikin perusteltuna.

LÄHDELUETTELO

- Albrechts, L. - Moulaert, F. - Roberts, P. - Swyngedouw, E.** (Eds.) (1989), *Regional Policy at the Crossroads*, London.
- Andersson, Åke** (1985); *Kreativitet, Storstadens framtid*, Värnamo.
- Boadway, Robin W. - Wildasin, David E.** (1984), *Public Sector Economics*, Boston.
- Cochrane, Steven G. - Vining, Daniel R., Jr.** (1988), Recent trends in Migration between core and peripheral regions in developed and advanced developing countries, *International Regional Science Review*, Volume 11, Number 3.
- Ekestam, Harry** (1988), *Från u-områdespolitik till strukturomvandlingspolitik - om regionalpolitikens utveckling i Finland*, *Regionalpolitiken som politikområde*, NordREFO, Helsinki.
- Eskelinen, Heikki - Virkkala, Seija** (toim.) (1989), *Talouden verkostot ja talouden muutos*, Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen monisteita N:o 4/1989.
- Freeman, Christopher. - Soete, Luc** (1987), *Information technology and change in techno-economic paradigm*, *Technical change and full employment*, Oxford.
- Hansen, N.** (1988), Regional consequences of structural change in the national and international division of labour, *International Regional Science Review*, Volume 11, Number 2.
- Illeris, Sven.** (1988), *Services and regional economic development in Europe*, *Internationalization*, Sisäasiainministeriö, Aluepoliittinen osasto, Aluepoliittisia artikkeleita 1/1988.
- Jacobs, Jane** (1984), *Cities and the wealth of nations*, Aylesbury.
- Kehitysaluerahasto Oy** (1989), *Yritysten alueellinen rahoitus ja tuki*, Kuopio.
- Kiiskinen, Auvo** (1974), *Aluepoliittikamme nykyvaiheen tarkastelua*, *Kansantaloudellinen aikakauskirja 1974:1*.

- Korpinen**, Pekka (1988), Pääkaupunkiseudun rooli elinkeinkehityksessä, Helsingin kaupunki, Helsingin elinkeinopäivä 24.11.1988.
- Loikkanen**, Heikki (1988), Asuntomarkkinat - ikuinen ongelma?, Kansantaloudellinen aikakauskirja 1988:3.
- Laatto**, Erkki, Puheenvuoro (Tarvitaanko aluepoliittista lainsäädäntöä), Kansantaloudellinen aikakauskirja 3:1988.
- Littow**, Paavo (1989), Keskittymisen hinta, Sisäasianministeriö, aluepoliittinen osasto. Aluepoliittisia tutkimuksia ja selvityksiä 1989:3.
- Moulaert**, F. - **Swyngedouw**, E. - **Wilson**, P. (1988), Spatial responses to fordist and post-fordist accumulation and regulation, Papers of The Regional Science Association, Volume 64.
- Niittykangas**, Hannu (1985), Kehitysalueavustusten vaikutukset, Keski-Suomen taloudellinen tutkimuskeskus, Taloustieteen laitos, Jyväskylän yliopisto, Julkaisuja 64/1985.
- Nordiska Ministerrådet** (1989), Regionalpolitiska Basprojektet, Regional utveckling in Norden, Årsrapport 1988/89, Borgå.
- NordREFO - OECD** (1989), The long-term future of regional policy - A Nordic view, Report on a Joint NordREFO/OECD Seminar, Borgå.
- Okko**, Paavo (1984), Taloudelliset innovaatiot ja aluerakenne, Talouden ja ympäristön vuorovaikutus, Seutus suunnittelun Keskusliitto, Julkaisu B 53, Helsinki.
- Okko**, Paavo (1987), Regionalpolitikens karaktär och utveckling i Finland 1966-86, NordREFO 1987:1, Helsingfors.
- Okko**, Paavo, (1989), Tuotantomuodon muutos ja sen merkitys yritys- ja aluerakenteelle, Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos, Keskusteluaiheita No 288, Helsinki.
- Oakey**, R - **Cooper**, S. (1988), High technology small firms location, entrepreneurship, and the potential for peripherally located science parks, The Regional Science Association, The 28th European Congress, Stockholm, August 1988.
- Richardson**, Harry W. (1978), Regional and Urban Economics, Bungay.

- Sisäasiainministeriö** (1989), Rakennemuutos ja alueellisesti tasapainoinen kehitys, Aluepoliittisia tutkimuksia ja selvityksiä 1989:2, Helsinki.
- Tervo, Hannu** (1983), Tuotantotoimintaan suunnatun aluepolitiikan työllistävä vaikutus kehitysalueilla 1966-1980, Keski-Suomen taloudellinen tutkimuskeskus, Taloustieteen laitos, Jyväskylän yliopisto, Julkaisuja 57/1983.
- Tervo, Hannu** (1985), Aluepolitiikan vaikutukset teollisuuden kasvuun ja kehitykseen, Aluepoliittisia tutkimuksia ja selvityksiä 1:1985, Sisäasiainministeriö, Aluepoliittinen osasto, Helsinki.

ELINKEINOELÄMÄN TUTKIMUSLAITOS (ETLA)
The Research Institute of the Finnish Economy
Lönrotinkatu 4 B, SF-00120 HFISINKI Puh./Tel. (90) 601 322
Telefax (90) 601 753

KESKUSTELUAIHEITA - DISCUSSION PAPERS ISSN 0781-6847

- No 266 PEKKA ILMAKUNNAS, Yrityssaineiston käyttömahdollisuuksista tutkimuksessa. 18.08.1988. 40 s.
- No 267 JUSSI RAUMOLIN, Restructuring and Internationalization of the Forest, Mining and Related Engineering Industries in Finland. 19.08.1988. 86 pp.
- No 268 KANNIAINEN VESA, Erfarenheter om styrning av investeringar i Finland. 26.08.1988. 17 s.
- No 269 JUSSI RAUMOLIN, Problems Related to the Transfer of Technology in the Mining Sector with Special Reference to Finland. 30.08.1988. 32 pp.
- No 270 JUSSI KARKO, Factor Productivity and Technical Change in the Finnish Iron Foundry Industry, 1978-1985. 26.09.1988. 77 pp.
- No 271 ERKKI KOSKELA, Timber Supply Incentives and Optimal Forest Taxation. 30.09.1988. 32 pp.
- No 272 MIKAEL INGBERG, A Note on Cost of Capital Formulas. 07.10.1988. 29 pp.
- No 273 JUSSI KARKO, Tuottavuuskehitys Suomen rautavalimoteollisuudessa 1978-1985. 10.10.1988. 38 s.
- No 274 HILKKA TAIMIO, Taloudellinen kasvu ja kotitaloustuotanto - Katsaus kirjallisuuteen. 01.11.1988. 54 s.
- No 275 MIKAEL INGBERG, Kapitalinkomstbeskattnings neutralitet i Finland. 11.11.1988. 32 s.
- No 276 MIKAEL INGBERG, Näkökohtia metsäverotuksesta. 11.11.1988. 34 s.
- No 277 MARKKU KOTILAINEN - TAPIO PEURA, Finland's Exchange Rate Regime and European Integration. 15.12.1988. 37 pp.
- No 278 GEORGE F. RAY, The Finnish Economy in the Long Cycles. 20.12.1988. 104 pp.
- No 279 PENTTI VARTIA - HENRI J. VARTIAINEN, Finnish Experiences in a Dual Trade Regime. 20.12.1988. 18 pp.
- No 280 CHRISTIAN EDGREN, Tulorakenteen hyväksikäytöstä veronalaisen tulon kasvua arvioitaessa. 22.12.1988. 32 s.
- No 281 PEKKA ILMAKUNNAS - HANNU TÖRMÄ, Structural Change of Factor Substitution in Finnish Manufacturing. 09.01.1989. 22 pp.

- No 282 MARKKU RAHIALA - TIMO TERÄSVIRTA, Labour Hoarding Over the Business Cycle: Testing the Quadratic Adjustment Cost Hypothesis. 18.01.1989. 22 pp.
- No 283 ILKKA SUSILUOTO, Helsingin seudun aluetalous panos-tuotostutkimuksen valossa. 08.02.1989. 27 s.
- No 284 JAMEL BOUCELHAM - TIMO TERÄSVIRTA, How to Use Preliminary Values in Forecasting the Monthly Index of Industrial Production? 08.03.1989. 14 pp.
- No 285 OLLE KRANTZ, Svensk ekonomisk förändring i ett långtidsperspektiv. 28.02.1989. 29 p.
- No 286 TOR ERIKSSON - ANTTI SUVANTO - PENTTI VARTIA, Wage Setting in Finland. 20.03.1989. 77 p.
- No 287 PEKKA ILMAKUNNAS, Tests of the Efficiency of Some Finnish Macroeconomic Forecasts: An Analysis of Forecast Revisions. 30.03.1989. 19 p.
- No 288 PAAVO OKKO, Tuotantomuodon muutos ja sen merkitys yritys- ja aluerakenteelle. 08.05.1989. 14 s.
- No 289 ESKO TORSTI, The Forecasting System in ETLA. 10.05.1989. 36 p.
- No 290 ESKO TORSTI, MAT-ohjelmointitulkin käyttö ja rakenne. 11.05.1989. 67 s.
- No 291 GUJA BACCHILEGA - ROBERTO GOLINELLI, Medium Term Prospects for the European Economies. 17.05.1989. 27 p.
- No 292 KARI ALHO, Deregulation of Financial Markets: A General Equilibrium Analysis of Finland. 31.05.1989. 43 p.
- No 293 PAAVO OKKO - EERO KASANEN, A Model of Banking Competition. 15.06.1989. 20 p.
- No 294 HILKKA TAIMIO, Naisten kotityö ja taloudellinen kasvu Suomessa vuosina 1860-1985. 28.06.1989. 38 s.
- No 295 PETTERI HIRVONEN, Kysyntä - tarjonta -kehikon mukainen siirtofunktiomalli bruttokansantuotteelle. 23.08.1989. 38 s.
- No 296 PAAVO OKKO, Suomen aluekehityksen ja aluepolitiikan nykyvaihe. 01.09.1989. 20 s.

Elinkeinoelämän Tutkimuslaitoksen julkaisemat "Keskusteluaiheet" ovat raportteja alustavista tutkimustuloksista ja väliraportteja tekeillä olevista tutkimuksista. Tässä sarjassa julkaistuja monisteita on rajoitetusti saatavissa ETLAn kirjastosta tai ao. tutkijalta.

Papers in this series are reports on preliminary research results and on studies in progress; they can be obtained, on request, by the author's permission.

0033A/01.09.1989